

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАУКУ

Проект для обговорення. Версія 2.0

Зміст

Про що документ	2
Окрема вдячність за вагомий внесок у суспільну дискусію.....	3
Мета нового законодавства про науку.....	4
Концептуальні засади нового законодавства про освіту	4
Система управління наукою.....	4
Фінансування науки.....	5
Визначення пріоритетів	5
Визначення якості та результативності досліджень.....	5
Оздоровлення наукового середовища	6
Знакова дискусія в контексті змін.....	7
Тактичні кроки на 2014 рік	8
Дебюрократизація	8
Розбудова інституцій	8
Фінансування.....	8
Законодавча діяльність	9
Активізація іноземної співпраці	9
Зворотній зв'язок	10

Про що документ

Упродовж усього періоду незалежності наука не належала до пріоритетів влади. Нині фінансування науки складає менше 0,3% ВВП – на рівні слабкорозвинутих країн. Незважаючи на це, Україна ще зберігає значний науковий потенціал. Однак без рішучих дій Україна остаточно втратить наукові перспективи.

6 березня 2014 року в Комітеті з питань науки та освіти Верховної Ради України відбулася робоча нарада з обговорення засад реформ у науці України.

У нараді взяли участь: Борис Гриньов, перший заступник Голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, Анатолій Загородній, віце-президент НАН України, Ярослав Яцків, член Президії НАН України, Інна Совсун, перший заступник міністра освіти і науки України, Михайло Ільченко, проректор Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», Максим Стріха, голова Громадської ради Державного агентства України з науки, інновацій та інформатизації України, Наталія Шульга, виконавчий директор ГО «Український науковий клуб», Володимир Панченко, директор Міжнародного центру перспективних досліджень, Віктор Кривенко, керівник Національного проекту «Технополіс».

На обговорення було винесено такі питання:

- Якою має бути система управління наукою?
- Хто і як визначатиме пріоритетні напрямки наукових досліджень?
- Як змінити механізми фінансування науки?
- Як визначати якість і результативність досліджень і як зв'язати ці показники із фінансуванням?
- Які структурні зміни потрібні в науці?

Ці ж питання було винесено на широке обговорення у мережі Facebook. Також у соціальних мережах було обговорено тактичні кроки на найближчу перспективу.

Незабаром документ буде представлено ЗМІ і підписано представниками Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради, наукової спільноти, бізнесу, інших зацікавлених сторін.

Підписаний документ визначає засадничі принципи нового законодавства про науку в Україні, а також першочергові кроки, які буде здійснено за ініціативи та/або за сприяння парламентського Комітету з питань науки та освіти.

Лілія Гриневич

Голова Комітету з питань науки та освіти Верховної Ради України

Окрема вдячність за вагомий внесок у суспільну дискусію

дописувачам у дискусіях на Facebook -

Serhiy Kovalchuk, Юрий Зайцев, Khalavka Yuriy, Dima Iakubovskiy, Oleksii Severyn, Ivan Kulchytskyu, Андрей Шевченко, Olena Panych, Валентин Григоренко, Olha Krasovska, Victor Galasyuk, Victor Galasyuk, Olena Kovalenko, Leonid Bedratyuk, Dmytro Drozdovskiy, Andrii Cherninskyi,

активістам наукової спільноти –

Максим Стріха (Громадська рада Держінформнауки), Наталія Шультга (Український науковий клуб), Ігор Дзеверін, Микола Іоргов, Олександр Скороход, Юлія Безвершенко і вся Рада молодих науковців, Андрій Трихимчук, Ігор Рибальченко (Харківський національний авіаційний університет),

іншим учасникам робочої групи з розробки засад змін в науці, всім авторам, які надали свої зауваження і пропозиції.

Мета нового законодавства про науку

Ми виходимо з того, що розвиток науки і техніки є визначальним фактором суспільного розвитку, підвищення добробуту громадян, їхнього духовного та інтелектуального вдосконалення.

Державні витрати в сфері науки розглядаються як інвестиція у людський капітал, яка повертається економічним зростанням, підвищенням конкурентоспроможності національної культури та освіти на глобальному ринку.

Метою змін поточного законодавства про науку і науково-технічну діяльність є стимулювання розвитку науки для

- Покращення якості вітчизняної освіти, що відповідає найновішим здобуткам світової науки;
- примноження національного багатства;
- зміцнення національної безпеки;
- вільний розвиток наукової та науково-технічної творчості.

Зміни буде реалізовано через прийняття нового закону про науку і науково-технічну діяльність, інших нормативних актів.

Концептуальні засади нового законодавства про освіту

Система управління наукою

- Необхідно визначити віце-прем'єр-міністра, відповідального за науку і технології.
- У підпорядкуванні Віце-прем'єр-міністра з науки і технологій має функціонувати центральний орган виконавчої влади, відповідальний за вироблення і здійснення державної наукової і науково-технічної політики. Призначення цього органу - координація й інтеграція академічного та університетського секторів науки, а також сприяння інноваційним проектам в економіці. Такий орган створюється на основі Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.
- Стратегічне управління Агентством здійснює Національна наукова рада, яка складається з визнаних українських та іноземних вчених. Її функція – формування пріоритетних напрямків досліджень, які підтримуються державою, а також щорічна публікація доповіді про стан національної науки.
- НАН України зберігається як самоврядна наукова організація. Держава сприяє інтеграції інститутів НАНУ з університетською наукою через систему підтримки спільних грантів, створення спільних дослідницьких структур, підтримку науково-викладацького сумісництва тощо.
- Зв'язок академічної та університетської науки здійснюється шляхом поширення мереж
 - спільних центрів користування обладнанням
 - ключових лабораторій

Фінансування науки

- Фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, а також інноваційних проектів (старт-апів) здійснюватиметься Національним фондом досліджень, який підпорядковується Агентству.
- У фінансуванні повинна збільшуватися грантова частина. Доля грантового фінансування повинна поступово досягнути 50, а потім і 80% від загального обсягу.
- Грантові гроші повинні бути у оперативному розпорядженні керівників грантів без погоджень із планово-фінансовими відділами, бухгалтерами, проректорами, директорами, міністрами тощо.
- Перерозподіл на користь грантового фінансування у межах нинішнього фінансування науки здійснити неможливо, оскільки 90% нинішніх витрат на науку складає зарплатня і комунальні платежі. Таким чином сьогодні раптове впровадження грантової системи призведе до знищення наукових установ.
- Має бути збережене базове фінансування в обсягах, необхідних для підтримки базової діяльності наукових установ на наукових частин (секторів) ВНЗ. У якості орієнтира пропонується нинішній обсяг фінансування (0,25% ВВП) визначити як базовий, а розподіляти на засадах конкурсу всі кошти, які будуть виділятися понад цей рівень – до визначеного законом рівня 1,7% ВВП.
- Грантова підтримка повинна надаватися на основі чітких і публічних конкурсних процедур.
- Для підтримки інновацій мають бути впроваджені митні та податкові пільги для технологічних і наукових парків.
- Пропонується створити на митниці “єдине наукове вікно” для термінового розмитнення наукової продукції – реагентів, ферментів тощо.

Визначення пріоритетів

- Пріоритетні напрямки прикладних досліджень визначатимуть експерти Національної наукової ради.
- Число національних пріоритетів, у межах яких забезпечується неперервний ланцюг від лабораторії дослідника до інноваційного виробництва, не повинне перевищувати 10.
- При цьому держава сприятиме фундаментальним дослідженням світового рівня в максимально широкому переліку наукових напрямків, де Україна має відповідні наукові школи.

Визначення якості та результативності досліджень

- Україна повинна поступово перейти на прийняті в світі критерії оцінювання наукових досліджень (кількість публікацій у реферованих виданнях, їхня цитованість, кількість отриманих грантів і патентів тощо).

- Окремі критерії оцінювання слід розробити у природничих, технічних, соціогуманітарних науках.

Оздоровлення наукового середовища

- Навчання науковців роботі в системі грантової підтримки і, попри наявність часом непоганих результатів, не вміють «конвертувати» ці результати в грантові заявки.
- Створення єдиної бази даних науковців, дисертацій, опонентів із системою рейтингування.
- Боротьба з плагіатом шляхом запровадження Програми «анти-плагіат» з обов'язковим проходженням крізь неї всіх робіт перед захистом на дисертацій спецрадах при ВНЗ і наукових установах. Обов'язкова публікація в Інтернет дисертацій при внесенні на захист. Обов'язкова публікація дисертацій чиновників, захищених у 2000-2014 рр.

Знакова дискусія в контексті змін

Ігор Рибальченко, Харківський національний авіаційний університет (НКУП Транспорт)

1. Мені здалося, що учасники дискусій у переважній більшості зробили багато корисних зауважень, але з цих зауважень не вимальовується цілісна система управління та фінансування науки в Україні. Я не вважаю, що зараз ми маємо право (вважаючи поточний стан справ) та можливість будувати цілком свою систему, адже нам потрібен позитивний результат, а часу совсім обмаль (ми і так вже дуже відстали). Тому приєднуюсь до тих, хто пропонує взяти на озброєння систему, яка переконливо довела свою дієздатність, а саме – американську, яку я добре знаю, бо декілька місяців вивчав її, працюючи у Національному Науковому Фонді США (www.nsf.gov).

2. Ні в якому разі не можна брати за основу європейську систему – хоча вона здається досить привабливою, але в ній (як і в РП7 та Н2020) є принциповий недолік: європейська система інституціонально-орієнтована, на відміну від американської, що персонально-орієнтована. Якщо ми хочемо "розбудити" нові сили в українському науковому просторі, інституціональний підхід не допоможе (гроші знов розійдуться по "посадах"). Крім того, європейський підхід є процедурно-орієнтованим (що пов'язано з дуже великим рівнем бюрократизації в ЄС), на відміну від потрібного нам результат-орієнтованого (goal-oriented), який працює в США. Оскільки Вам відомий мій досвід роботи в проектах ЄС – я цілком відповідаю за такий висновок.

3. Українським аналогом NSF дійсно міг би поступово стати ДФФД (ми про це розмовляли з Києвом декілька років тому), за умови поступового збільшення фінансування і (головне) наявності неупереджених рецензентів. З останнім, м'яко кажучи, проблема (розмір корупції у наукових колах Вам відомий), тому на початковому етапі можна було б задіяти і закордонних колег, що потребує якихось спеціальних домовленостей.

4. Здається всі розуміють, що наука (і зокрема університетська наука) потребує більше свободи. На жаль не всі розуміють, що справжня свобода це не дискусії та вибори (хоча це теж важливо) – справжня свобода "зарита" десь у бухгалтерських та податкових інструкціях, які до останнього часу буквально душили хоч якийсь рух вперед. Знов спираючись на досвід США – підхід "land grant Universities" мав би бути реалізованим і в Україні. І в усякому разі – треба нарешті вивести університетські наукові кошти, отримані з сторонніх джерел, з-під диктату Держказначейства (здається це є в проекті закону). Звичайно, за умови прозорості і звітності, щоб не було зловживань.

5. Держкомінформнауки, як мені здається, організаційно міг би стати центральним керуючим органом, але... В мене є великі сумніви, що це буде продуктивно, якщо там залишаться ті ж персони – за останні роки якоїсь результативної діяльності не було помічено

Ivan Kulchytsky

Ми не перенесемо сюди американське інноваційне середовище, яке відіграє не меншу, а може і більшу роль ніж пряма підтримка держави. Ясно одне, ламати існуючу систему не будуть, а нам з Вами слід шукати ширше партнерство з тими людьми та організаціями, які не бояться нового, і пробувати: 1) реалізувати те нове, що може бути корисним 2) закрити дорогу старим схемам і тут мабуть слід не тільки критикувати Держінформнауки, адже і всередині самих університетів не все є дуже добре, як і в НДІ, тому нові правила гри повинні дати більше шанси для реалізації потенціалу здорових сил, а тут вже все-те про що Ви пишете – це свобода дій, в т.ч. незалежність від диктату казначейства. Останнє все-таки найпростіше реалізувати. А далі треба спільно шукати шляхи збільшення фінансування для тих же здорових сил в науці.

Тактичні кроки на 2014 рік

Дебюрократизація

- Спростити процедуру звітування за виконаними НДР, залишити лише матеріальні звіти, розширений анотований звіт та публікації.
- Спростити систему "експертних висновків". Дозволити будь-якому колективу виконувати гранти в центрах колективного користування. Провести аудит наукових установ.
- Змінити порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова КМ України від 24 липня 2013 №567) та накази МОН, які з неї випливають (про порядок публікації дисертаційних досліджень тощо).
- Забезпечити прозорість присудження наукових ступенів:
 - запровадити обов'язкову безкоштовну публікацію дисертацій, наукових робіт (за виключенням тих, які складають державну або воєнну таємницю) в Інтернет у повному обсязі.
 - скоротити кількість публікацій, необхідних для здобуття наукових ступенів (наказ №1112 від 17.10.12 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»)
 - дозволити поєднувати електронні версії дисертацій та авторефератів
 - скоротити кількість адрес розсилки друкованих версій авторефератів
- Забезпечити можливості використання хімічних речовин у науковій роботі, для чого відмінити Постанову Кабінету Міністрів України № 1068 від 21.11.2012 «Про внесення змін у додаток до Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів»

Розбудова інституцій

- Для формування експертних рад вже зараз звернутися до визнаних міжнародною спільнотою вчених (Нобелівських, Філдсівських лауреатів тощо) та провідних наукових агенств (США, ЄС, Швейцарія, Японія, РФ тощо), а також видатних представників української наукової діаспори в цих країнах з пропозицією
- Запровадити у провідних вишах систему інформування про системою грантової підтримки досліджень (можливо у межах науково-методичних семінарів).

Фінансування

- З'ясувати коло потенційних спонсорів і стейкхолдерів (бізнес, підприємства, державні і недержавні агенції, фонди тощо), проведення першого етапу перемовин з ними, вироблення механізмів взаємодії між ними і науковцями.
- Припинити практику фактичної конфіскації спецкоштів Держказначейством.

Законодавча діяльність

- Прийняти новий закон про Наукову та Науково-технічну діяльність, проект Держінформнауки треба суттєво доопрацювати.
- Внести зміни до законодавства про прекурсори і т.д., які створюють нерівні умови у порівнянні з іноземними вченими.
- Запровадити «наукове митне вікно» для термінового розмитнення матеріалів для наукової діяльності (реагентів, ферментів тощо).
- Вивести процедури закупівлі наукових проектів зі сфери дії тендерного законодавства.

Активізація іноземної співпраці

- Домогтися розширення доступу українських організацій до всіх компонентів програми Горизонт 2020.
- Прийняти закон про ERIC та формувати національні дослідницькі інфраструктури у відповідності до Європейських та інтегруватися до них.
- Підписати дорожню карту науково-технічного співробітництва, де визначити за домовленістю сторін - яка необхідна допомога та напрями співробітництва на 2014-2016 рік. Для супроводження обрати комітет, що допомагає підкомітету №7 Угоди.
- Внести зміни у склад Підкомітету №7 угоди співробітництва Україна-ЄС.

Зворотній зв'язок

facebook.com/liliya.grynevych

liliya.grynevych@gmail.com